

Цитування:

Карпов В. В., Бондик О.В., Лимар Г. М., Наумов О. Г. Мистецтво та антропологія у дискурсі європейських студій. *Культура і сучасність* : альманах. № 1. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 110-117.

Karpov V., Bondyk O., Lyman A., Naumov O. (2020). Art and anthropology in the discourse of european studies. *Kultura i suchasnist* : almanakh, 1, 110-117 [in Ukrainian].

Карпов Віктор Васильович,
доктор історичних наук,
завідувач кафедри
мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3446-9187>
vvkarpoff@ukr.net

Бондик Олександра Валеріївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5970-0261>
0785960609alex@gmail.com

Лимар Ганна Михайлівна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4725-4572>
limania85@gmail.com

Наумов Олег Генадійович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3668-1165>
on33on33@gmail.com

МИСТЕЦТВО ТА АНТРОПОЛОГІЯ У ДИСКУРСІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ

Мета дослідження полягає у висвітленні тематичних напрямів наукового студіювання європейськими вченими теоретичних та практичних основ взаємозв'язку антропології та мистецтва. **Методологія дослідження.** У відповідності до поставленої мети обрано комплекс дослідницьких методик сучасного мистецтвознавства, що базуються на антропологічному підході до аналізу мистецьких явищ, а також методи евристичного та герменевтичного пізнання у поєднанні із бібліографічним та історіографічним. Використання вказаного комплексу дослідницьких методик сприяло отриманню власних результатів. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає у постановці і розробці актуальної, малодослідженої у вітчизняному мистецтвознавстві теми антропології мистецтва. Результати студіювання сприятимуть розвитку мистецтвознавчої науки і можуть слугувати важливою складовою у дослідженні взаємозв'язку сучасного мистецтва та антропології. **Висновки.** Історіографічний аналіз засвідчив наявність активного наукового дискурсу щодо місця і ролі мистецтва в антропології та її впливу на теорію мистецтвознавства і практику мистецтва. Робиться висновок про те, що антропологія мистецтва постає як теоретична основа мистецьких практик, розглядає митця як соціальнозначущий феномен, що продукує внутрішню рефлексію на суспільні процеси. Важливість взаємозв'язку між антропологією та сучасним мистецтвом давно визнана, однак, дискусія ведеться, як правило, серед науковців з Північної Америки, Європи та Австралії. Дослідження та антропологічний досвід інших регіонів значною мірою відсутній у дебатах.

Ключові слова: історіографія, мистецтво, антропологія, європейський дискурс, музей, візуальна антропологія, культурологія, художня культура.

Карпов Віктор Васильович, доктор исторических наук, заведующий кафедрой искусствоведческой экспертизы Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств; Бондик Александра Валерьевна, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств; Лымарь Анна Михайловна,

© Карпов В. В., 2020

© Лимар Г. М., 2020

© Наумов О. Г., 2020

© Бондик О. В., 2020

аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв; *Наумов Олег Геннадьевич*, аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Искусство и антропология в дискурсе европейских исследований

Цель исследования заключается в освещении тематических направлений научного изучения европейскими учеными теоретических и практических основ взаимосвязи антропологии и искусства. **Методология исследования.** В соответствии с поставленной целью избран комплекс исследовательских методик современного искусствоведения, основанные на антропологическом подходе к анализу художественных явлений, а также методы эвристического и герменевтического познания в сочетании с библиографическим и историографическим. Использование указанного комплекса исследовательских методик способствовало получению собственных результатов. **Научная новизна** исследования заключается в постановке и разработке актуальной, малоисследованной в отечественном искусствоведении темы антропологии искусства. Результаты изучения способствовать развитию искусствоведческой науки и могут служить важной составляющей в исследовании взаимосвязи современного искусства и антропологии. **Выводы.** Историографический анализ показал наличие активного научного дискурса о месте и роли искусства в антропологии и ее влияния на теорию искусствоведения и практику искусства. Делается вывод о том, что антропология искусства выступает как теоретическая основа художественных практик, рассматривает художника как социально значимых феномен, производящий внутреннюю рефлексию на общественные процессы. Важность взаимосвязи между антропологией и современным искусством давно признана, однако, дискуссия ведется, как правило, среди ученых из Северной Америки, Европы и Австралии. Исследования и антропологический опыт других регионов в значительной степени отсутствует в дебатах.

Ключевые слова: историография, искусство, антропология, европейский дискурс, музей, визуальная антропология, культурология, художественная культура.

Karpov Victor, doctor of historical sciences, head of department art expertise at National Academy of Leaders of Culture and Arts; *Bondyk Olexandra*, Postgraduate student, National Academy of Management Culture and Arts *Lymar Anna*, Postgraduate student, National Academy of Management Culture and Arts; *Naumov Oleg*, Postgraduate student, National Academy of Management Culture and Arts

Art and anthropology in the discourse of european studies

The purpose of the study is to highlight the thematic areas of scientific study by European scientists of the theoretical and practical foundations of the relationship between anthropology and art. **Methodology.** In accordance with the set goal, a set of research methods of contemporary art history based on an anthropic approach to the analysis of artistic phenomena, as well as methods of heuristic and hermeneutic cognition in combination with the use of bibliographic and historiographical methods. The use of these research methods contributed to obtaining their own results. **The scientific novelty** of the obtained results lies in the formulation and development of a topical, little-studied in domestic art history theme of the anthropology of art. The results of the study can serve as an important component in the study of contemporary art, anthropology, and the development of art history. **Conclusions.** Historiographical analysis has shown the existence of scientific art discourse on the place and role of art in anthropology and its impact on the theory of art history and art practice. It is concluded that the anthropology of art appears as a theoretical basis of artistic practices, considers the artist as a socially significant phenomenon that produces an internal reflection on social processes. The importance of the relationship between anthropology and contemporary art has long been recognized, however, the debate is still ongoing, usually among scholars from North America, Europe, and Australia. Research and anthropological experience from other regions are largely absent from the debate.

Key words: historiography, art, anthropology, European discourse, museum, visual anthropology, culturology, art culture.

Актуальність теми дослідження. Антропологічний вимір мистецтва детермінує вивчення процесу естетичного відображення людської діяльності на основі канону краси як сутності людини та втілення цієї внутрішньої потреби засобами художньої виразності. У мистецтвознавчому дискурсі проблема антропології українського мистецтва набуває вагомому значення та наукового визнання. В основі антропологічного підходу є людина із її уявленнями про красу світу, про суспільство і його відносини із індивідом, свобода творчості та вираження внутрішньої рефлексії і ментальних станів.

Аналіз досліджень і публікацій. Антропологічне дослідження мистецтва має дихотомічне значення людина і мистецтво, як і інші порівняльні виміри міри людського як

критерію оцінки [1]. Антропологічний підхід носить міждисциплінарний характер і вимагає застосування фундаментальних знань гуманітарних наук до вивчення мистецтва: художньої виразності, творчості, світосприйняття та мислення в їх історичному розвитку та антропологічному контексті. Простота дихотомічного поділу не позбавляє багатовимірності класифікацій і оцінок сучасного мистецтва, як результату багатовекторності творчого пошуку самої людини, самоаналізу митця. У західноєвропейському мистецтвознавчому дискурсі щодо антропного підходу до мистецтва виокремлюються дослідження Альфреда Гелла, Філіпа Дескола, Роджера Сансі Рока, Арнда Шнайдера, Кристофера Райта, Гретхен Бакке, Марини Петерсон, Анни Лайн та багатьох інших, які

активно досліджують взаємовпливи антропології та мистецтва.

Мета дослідження полягає у висвітленні тематичних напрямів наукового студіювання європейськими вченими теоретичних та практичних основ взаємозв'язку антропології та мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Діалог між мистецтвом та антропологією є суперечливим та інтенсивним і розкривається через всебічне дослідження взаємності двох предметів через практику, теорію та політику. Феномен такого діалогу розглядає Роджер Сансі Рока [2] у контексті того, як художня практика вирішувала антропологічні питання, і, навпаки, як це було важливим в антропології. Безмежність цієї теми спонукала його зосередитися на трьох періодах розвитку мистецтва: дадаїзмі та сюрреалізмі, ситуаціонізмі та перформативності і "етнографічному повороті" на межі двадцятих років ХХ століття. І це не випадково. Адже відлік свідомого входження людини у світ власної загадкової ірраціональної сутності – підсвідомості можна визначити трансгресивним культурним зламом на межі ХІХ-ХХ століть, коли європейські митці звертаються до почуттєвої "горизонталі" людського буття, до пошуку глибинних емоційних компонентів і форм культури. Дослідження Роджера Сансі, яке повністю взаємодіє з антропологією та теорією мистецтв, новаційно стверджує, що мистецтво та антропологія поділяють не лише методології, але й глибші інтелектуальні, теоретичні рівні та навіть політичні проблеми, пропонуючи науковцям розглянути ці суперечливі стосунки у більш критичному світлі. Одним із провідних предметів дослідження Роджера Сансі є проблема "дару", яка є центральною як для антропологічної, так і для художньої практики. Він подає низку роздумів про природу «дару» стосовно художньої творчості в різних культурних контекстах. Особливий інтерес представляє аналіз сучасного мистецтва через призму класичних антропологічних уявлень про обдарованість та обмін. Ця його ідея близька за своєю сутністю до теорії нейроарту, запропонованої українськими вченими [3]. На думку Роджера Сансі Рока, у практичному мистецтвознавстві антрополог як куратор синтезує дослідження вчених, що працюють на перетині антропології та сучасного мистецтва, щоб вивчити питання співвідношення сучасного мистецтва та етнографії та дати відповідь на питання, як висвітлити практику сучасної антропології і яке місце антропології, як специфічної дисципліни, в межах загальної моделі роботи куратора [4]. Антропологічний підхід до розуміння мистецтва представлено у трансдисциплінарних дослідженнях етнографії та

мистецтва тамілів в Індії та їх діаспорі у Великій Британії Анною Лайн [5]. Вона розглядає низку пов'язаних прикладних досліджень, за допомогою яких реалізуються можливості мистецької практики як форми спільного соціального аналізу. Звертаючись до методологічного потенціалу прикладного мистецтвознавства та синтезуючи їх із антропологічними методами дослідження, Лайн розширює способи отримання академічних знань, виходячи за рамки традиційних підходів, щоб представити оригінальну думку про те, як ми можемо перетнути межі між мистецтвом та антропологією і досягти багатовимірного розуміння еволюції. Видатний нідерландський історик культури Йохан Хейзінга також відзначав, що в ході багатовікового розвитку культурного процесу століття за століттям відбувається поступове відділення мистецтва від вітальної функції суспільного життя та перетворення його у вільну самостійну діяльність людини. На його думку, станковий живопис витіснив фрески, а мистецтво набуло рис інтимності, стало більш ізольованим та справою одинаків. У музиці це виявилось у тому, що камерна музика і романс, твори, які задовольняють естетичні потреби особистості, за своїм значенням стали більш затребуваними і більш популярні аніж масові форми мистецтва. Мистецтво набуло значення окремішньої високої культурної цінності [6, 227].

До ХVІІІ століття мистецтво мало камерний характер і було благородною прикрасою привілейованої частини суспільства. В мистецтві шукали естетику життя, проте інтерпретували його як релігійність або як розвагу та задоволення. Статус художника визначався його ремісничими здібностями. З другої половини ХVІІІ століття відбулася зміна парадигми естетичної свідомості і мистецтво стає фактором культури. На згасаючій хвилі релігійної свідомості виникає романтизм із його найвищою оцінкою естетичної насолоди на шкалі життєвих цінностей. Хвиля масового визнання суспільної ролі мистецтва та індивідуальності митця розвивається і на кінець ХІХ століття досягає усіх верств освіченого населення. Мистецтво стає культурною цінністю усього суспільства, а художник набуває чи не сакрального значення. І через це відбувається активний пошук оригінальності, виявлення індивідуальності художника, що спонукає до зміни художньої виразності образів. Виникає імпресіонізм, фовізм, італійський футуризм та інші мистецькі течії. Безперестанна потреба нового та небаченого призводить мистецтво до трансгресивних змін початку ХХ століття.

Проникнення за межі об'єктивного, у царину підсвідомого, пошук першопричини художньої творчості приводить до використання міждисциплінарних методів дослідження мистецтва. При вивченні мистецтва епохи палеоліту Д. Льюїс-Вільямс, Т.А. Доусон, Р. Беднарік використали нейропсихологічний підхід, суть якого полягає у тому, що палеолітичні знаки можуть бути фіксацією еноптичних явищ мозку, тобто картинами внутрішнього уявлення [7]. Традиційно антропологія мистецтва схиляється до інтерпретації артефактів первісності, але не надає відповіді, який вплив таке мистецтво може мати на способи створення та презентації твору.

Сучасне мистецтво та антропологія є важливими напрямками пошуку репрезентативних практик, які на перетині забезпечують корисну основу для художників та антропологів й відкривають діалог між цими двома дисциплінами. Сучасним художникам та антропологам доводиться багато чому вчитися на практиці один у одного. Пошук альтернативних стратегій дослідження репрезентативних практик у рамках сучасного мистецтва та антропології на прикладі творчості таких художників, як Сьюзен Хіллер, Франческо Клементе та Рімер Карділло здійснюють такі дослідники, як Арнд Шнайдер та Крістофер Райт, Крістофер Пінні, Майкл Річардсон, Деніз Робінсон, Сюзанна Кухлер, Джордж Е. Маркус та Фернандо Кальзаділья, Дейв Льюїс. Вони вивчаючи такі теми, як можливість спільного використання репрезентативних цінностей, естетика та сучасність, татування і пропонують нові продуктивні напрямки для практики [8].

Темі пошуку альтернативних стратегій продовжує провідний вчений в цій галузі Арнд Шнайдер і пропонує чітку концептуально-теоретичну основу взаємодії альтернативного мистецтва та антропології [9]. Ряд антропологів, художників та кураторів з таких країн, як Китай, Японія, Індонезія, Бутан, Нігерія, Чилі, Еквадор та Філіппіни обговорюють взаємозв'язок між антропологією та сучасним мистецтвом, представляючи нові точки зору і пропонуючи новаторський новий підхід до цього питання.

На основі підібраних Арнд Шнайдер нових концептуальних та практичних емпіричних прикладів із власною теоретичною основою поглядів митців, кураторів та науковців із-за меж західної школи, розглядаються питання світової онтології та діалоги сучасного мистецтва та антропології, антропологічна практика художників Африки та етнографічне поле сучасного мистецтва, африканське мистецтво у світі, ставиться питання про художню та мистецьку антропологію, теорію в образах,

антропологічні дослідження міських мистецьких районів на прикладі дослідження мистецького району Дашанцзи.

В іншій колективній монографії під редакцією Арнд Шнайдер представлено інноваційні етнографічні перспективи на перетинах між мистецтвом, антропологією та оспорюваною культурною спадщиною [10]. Праця являє собою збірку тематичних досліджень, у яких критично оцінюють, як і в яких механізмах художні методи та творчі повсякденні практики сприяють зміцненню спільнот як в культурному, так і в економічному плані. Розділи книги присвячені складним художнім виставкам про колоніалізм, маски смерті, меморіали Голокосту та колекції черепів. Формулюється відповідь на кризу в сучасних економіко-політичних умовах Європи та висувуються нові теоретичні основи щодо конфігурації оновленої європейської ідентичності. У колективній праці «Між мистецтвом та антропологією» Арнд Шнайдер та Крістофер Райт подають нові і складні концепти розгляду сучасного мистецтва та антропології з точки зору практичної роботи на місцях [11]. Завдяки передовим ідеям з числа ключових мислителів, таких як відомий мистецтвознавець Люсі Р. Ліпшард, а також відомих антропологів Джорджа Е. Маркуса та Стіва Фельда, розгляд виходить за межі так званого "етнографічного повороту" багатьох сучасних мистецтв та "кризи представництва" в антропології. Дослідники розглядають роботи таких художників, як Джозеф Бейс, Сюзанна Лейсі, Маркус Коутс, Камерон Джеймі та Мохіні Чандра з точки зору наслідків нової антропології почуттів та етичних питань. Використання етнографічних методів для дослідження зрушень на ринку мистецтв та світового сучасного мистецтва є характерною особливістю західної школи антропології мистецтва. Такий підхід демонструють Томас Філіц і Пол ван дер Гріпп, які видали монографію про найсучасніше мистецтво у всьому світі [12]. Вони пропонують до уваги результати дослідження місцевих ринків мистецтва, мереж колекціонерів, кураторів, художників, меценатів, аукціонних будинків та музеїв, що становлять світовий світ мистецтва.

Видатні антропологі Філіп Дескола, який розглядає питання створення образів, та Роджер Сансі Рока, який наводить дискурс про постріляційну антропологію та мистецтво пропонують етнографічний підхід до вивчення сучасного мистецтва, що має життєво важливе значення для антропології мистецтва, візуальної антропології, візуальної культури та суміжних галузей. Важливо відзначити, що антропологі вивчають процеси колекціонування мистецтва в

Азії та Тихому океані, бієнале Дакара, Стамбула, як елемент глобального мистецтва, підіймають питання про складну спадщину нацистських колекціонерів та постколоніальні архіви, а також просування ринку сучасного мистецтва в Бразилії. Предметним полем візуальної антропології серед іншого є “оволодіння максимальною кількістю візуальних мов, як умови розуміння складного й поліфонічного світу та свого місця у ньому” [13, 304]. У антропологічному мистецтвознавчому дискурсі розглядаються питання впливу культурного контексту на інтерпретацію мистецтва, транснаціональний, національний характер творів художників, поширення візуальної культури в глобальному масштабі та його вплив на мистецтво. Посередництвом дослідження творчості художників, серед яких Тіт Кафар, Сара Мейпл, Ширін Нешат, Дж. М. Котзее, Ян Фудонга, Барбара Уокер та Апічатпонг Веерасетхакул, антропологами висвітлюється взаємозв'язок візуальності, політики та ідентичності в сучасній художній культурі [14]. Зокрема, розкривається, як політично заряджені образи, створені в сучасному мистецтві, кіно, літературі, засобах масової інформації та моді, широко споживаються або маргіналізуються.

В антропологічному дискурсі розглядається і діяльність музеїв як невід'ємної частини візуальної та матеріальної культури. Візуальна антропологія вивчає музеї, фундаментальні методи та підходи до розуміння музею як місця виробництва знань у різних культурах [15]. Взаємозв'язок музеїв та візуальної антропології з різноманітних теоретичних питань, використання різноманітних методологічних підходів утворює основу музейної антропології. «Ця дивна та чудова книга змусить вас по-різному замислитись про мистецтво, про антропологію та про їх несподівані перехрестя та змови. Якщо те, що ми робимо, стає матеріальним, то, здається, говорять автори цього спільного твору, ми також робимо мистецтво» – пише Ліза Стівенсон з Університету Макгілла, що у Канаді про простір між матерією та методом [16]. Гретхен Бакке та Марина Петерсон зібрали антропологів, чия робота характерна залученням мистецтва та творчої практики до концептуально суворих та методологічно інноваційних способів студіювання. Зокрема, це – Кетлін Стюарт, Кіт Мерфі, Наташа Майерс, Стюарт Маклін, Крейг Кемпбелл та Роджер Сансі Рока. Їх нариси географічно охоплюють земну кулю від Індонезії, Західної Вірджинії та Лос-Анджелеса в США – до Великобританії, Росії та Іспанії. У сукупності автори ставлять під сумнів сучасні дисциплінарні межі та пропонують нову модель, що базується на спільній методології міждисциплінарності між

мистецтвом та антропологією, застосовуючи експансивний підхід до мистецтва та спільність у підходах, що стосуються візуальних артефактів, звуку, перформансу, імпровізації, літератури, танцю, театру та дизайну.

Про сучасну антропологічну теорію, антропологію мистецтв та сучасну соціальну проблематику, що займається завданням вивчення естетичної виразності як частини повсякденного досвіду, а не як окремої сфери діяльності йде мова у ще одному виданні, підготовленому Грехен Бакке та Мариною Петерсон «Антропологія мистецтв» [17]. І хоча це підручник, проте він надає всебічне знайомство з антропологією мистецтв та огляд міжкультурного людського досвіду мистецтва. У підручнику наведено класичні тексти антропологів, таких як П'єр Бурдьє, Клод Леві-Стросс, Маргарет Мід, Броніслав Маліновський, Альфред Гелл, Франц Боас та Мері Дуглас, Георгіна Борн та інші, теоретичні та етнографічні студії, що охоплюють Балі, Папуа-Нову Гвінею, Єгипет, Африку на південь від Сахари, Східну Європу та Австралію до Сполучених Штатів, вступні матеріали, етнографічні вправи, ідеї подальшого читання.

Західна історіографія представляє дослідження мистецтва та естетики у їх найширшому розумінні та досвіді, представляючи різноманітні точки зору, що варіюються від метафізичного до політичного. Виходячи за межі мистецтва як вираження внутрішнього розуму і вираження особистості, усувається розрив між мінливими уявленнями про сучасне мистецтво та естетику що відображає глобалізаційні течії в ряді контекстів та регіонів [18]. Про мистецтво та естетику в глобалізованому світі представляють свої тематичні дослідження, що охоплюють транснаціональні чи діаспорні перспективи науковці Індії, Непалу, Індонезії, Ірану, Росії, Руанди та Німеччини: Раміндер Каур, Парул Дейв-Мюкерджі, Емілія Терраччіано, Денис Відал, Лейлі Среберні-Мохаммаді, Патрісія Шпієр, Крістофер Пінні, Шив Вісванатам, Крістіана Брозіус, Андреа Грідер, Пніна Вербнер, Маттіа Фуманті, Акшая Кумар, Сюзанна Шмітт, Сумендра Патнаїк, Паоло Фаверо, Джулія Батталья, Мерилін Стратерн. Різноманітність діапазону світотворчої діяльності та його прикладів, як-то: цифрові засоби масової інформації, піратські ЗМІ, активізація запаху в музейних експонатах, звукові картини весіль, мімезис в рамках політичної практики, перформативні практики діаспорних культур та альтернативних мистецьких просторів в Тегерані, пропонує розуміння чуттєвого, як сфери між індивідуальною та груповою ідентичностями.

Найвпливовіші твори Альфреда Гелла, що написані протягом останніх двох десятиліть, з

новою вступною главою у його авторстві, зібрані у виданні «Мистецтво антропології» [19]. Есе яскраво демонструють теоретичні та емпіричні інтереси Гелла та його виразний внесок у декілька ключових сфер сучасних антропологічних досліджень. Центральною темою есе є надзвичайно оригінальне дослідження діаграмних образів як місця, де соціальні відносини та когнітивні процеси конвергуються та кристалізуються. Він відслідковує це зображення через дослідження трансакцій ринку, танцювальних форм, знаковості мови та його останніх новаторських аналізів творів мистецтва.

Вчені також розмірковують про мистецтво як головну політичну зброю сучасності, проводять етнографічні дослідження та вивчають зв'язок між мистецтвом, політикою та культурною ідентичністю [20]. Народи у всьому світі використовують мистецтво як засіб створення та підтвердження ідентичності в полікультурному контексті. У час посилення міжкультурного обміну мистецтво стало основним засобом, завдяки якому групи зміцнюють своє почуття культури. Серед тем, які досліджували автори: роль музеїв антропології в утвердженні західного ринку мистецтва; внутрішні та зовнішні політичні суперечки, що лежать в основі репатріації культурних надбань; антропологія, мистецтво та конкурс; влада, ідентичність та стиль: визначення себе та іншого за допомогою ганського мистецтва; втрачаючи мармури: культурні цінності та корінна думка; мистецтво камерунів; каталоги, колекціонери, куратори: ринок мистецтв та антропологія. Дослідження людського досвіду та війни засобами мистецтва, ця цікавість та допитливість герменевтичного пізнання, привела до пошуку артефактів на місцях бойових зіткнень, їх показ та інтерпретацію. Звідси походить тренч-арт – це назва, що дається сліпому набору предметів, виготовлених з відходів індустріальної війни. Кожен предмет, будь-то гравірований корпус, запальничка або ручка з шрапнелі, розповідає про унікальну та зворушливу історію про свого виробника. Вони не лише символізують реакцію людини на жорстокість війни, але вони також виступають посередниками між солдатами та цивільними особами, людьми та індустріальним суспільством, а головне – між живими та мертвими. Ніколас Сондер вперше досліджує історію та культурне значення, що стоїть за цим неоднозначним видом мистецтва [21]. Тренч-арт резонує найбільш очевидно з терором нескінченних обстрілів, нічних нальотів, газових атак та звіриною природою життя траншей. Тренч-арт було започатковане в наслідок таких воєн, як Кримська війна, Американська громадянська війна та Бурська війна, але набув

популярності між 1919 та 1939 роками, коли збирачі вирушили на поле бою та повернулися з предметами, призначеними для збереження в пам'яті близьких людей. Термін тренч-арт, однак, вводить в оману, оскільки він не просто посиляється на матеріали, знайдені в окопах. Він описує різноманітне коло об'єктів, які певним чином походили з досвіду війни у всьому світі. Наприклад, під час конфліктів у Боснії, В'єтнамі, Північній Ірландії та Кореї було зроблено багато відмітних об'єктів тренч-арту. І в Україні це було представлено під час війни 2014 року на Сході.

Сондер розглядає більш широкі питання про те, що розуміється під тренч-артом та як воно вписується в інші мистецькі рухи, а також на конкретні матеріали, які використовуються для його виготовлення. Він припускає, що його можна розглядати як міст між визначеністю дев'ятнадцятого століття та роздробленими індустріалізованими цінностями та ідеалами сучасного світу. З точки зору антропології феномен тренч-арту потребує ретельного вивчення, адже подібні рефлексії іноді зовсім не належать учасникам воєнних дій. Західна антропологія розглядає також хатне мистецтво. Для багатьох людей дім – це місце для найінтенсивніших стосунків із візуальними речами. Оскільки вони побудовані за допомогою обраних нами об'єктів, побутові простори глибоко розкривають цілу низку культурних питань. Автори з досвідом наукової, публічної роботи та викладання підіймають проблеми пов'язані із домашнім художнім проектом, про об'єкти, виготовлені для будинку у контексті написання альтернативної історії сучасності (Таня Харрод), мистецтво домашнього арту та індустрія дизайну (Тім Путнам), про смакові війни та дизайнерські дилеми, естетичну практику в домашніх умовах (Елісон Дж. Кларк), що сталося вдома з мистецтвом (Ребекка Ліч), масове виробництво та індивідуальність (Річард Дикон, Ентоні Гормлі, Елісон Уайлдінг), образи, сучасне мистецтво, авангард та кітч (Ендрю Брайтон) [22]. Колін Пантер зачіпає суперечливу тему впливу чи його відсутності на звичайних людей розміщення творів сучасного мистецтва в контексті звичайного дому. Він ретельно розкриває протиріччя між будинком, як місцем затишку та заспокоєння, та часто неспокійними та складними образами, які пропонує сучасне мистецтво. У мистецькому світі будинок розглядався як предмет і навіть використовувався як тимчасова галерея та простір для інсталяцій, але все-таки не часто зустрічаються твори сучасних художників-авангардистів у повсякденному житті людей.

Різноманітні точки зору істориків мистецтва, антропологів та художників за участі ключових науковців азіатського мистецтва та культури,

включаючи мистецтвознавця Джона Кларка та антрополога Клер Гарріс, поряд із свіжими голосами в цій галузі, розкривають численні азіатські погляди на інтерпретацію мистецтва як в теорії, так і в практиці [23]. Важливим дослідженням азіатських студій антропології, історії мистецтва та культурології є праця "Азія через мистецтво та антропологію". Це презентація міжкультурного досвіду по всій Азії. У ній висвітлюється життя азіатських художників-візуалів через їх життєвий досвід та твори, відводячи для них роль провідників контенту в гібридних культурних ситуаціях. У виданні досліджуються ролі тих, хто виробляє, критикує та перекладає творчі форми та практики, для яких розрізнення географії, етнічної приналежності, традицій та сучасності набули великої ваги. Спираючись на досягнення сучасного мистецтва, кіно, літератури, моди результати досліджень роблять виклик усталеним припущенням щодо культурних продуктів Азії та поглиблюють розуміння культурних виразів, які є локальними за походженням, і одночасно транскультурними, індивідуалізованими, які перетинають кордони. Особлива увага приділяється ролі стейкхолдерів культури або «культурних спеціалістів на далекій відстані», чій роботі, створюючи різноманітні культурні контексти, перетинають або обходять різні світи.

Вивчення мистецтва громади з антропологічної точки зору є ключовим питанням антропології мистецтва та теорії мистецтва. Кеті Грехан вивчає цей процес естетичної трансформації та її відмови від індивідуалізованої практики художника галереї [24]. Вона зосереджена на сорокалітній історії «Free Form Arts Trust» - мистецькій групі, яка відіграла головну роль у боротьбі за створення простору для мистецтв громади у Британії в 1970-і роки. Історія "Free Form" ставить під сумнів загальне розуміння категорій "мистецтво", "експертиза" та "громада" і робить цю історію актуальною поза межами Британії кінця ХХ століття та початку двадцять першого століття. Повернувшись до світу галерейного мистецтва, засновники вільної форми художників вирішили використати свою візуальну експертизу для того, щоб через мистецькі проекти спільної творчості зв'язатись із людьми робітничого класу, виключеними із існуючого світу мистецтв, прагнучи надати жителям бідних громад більшу роль у формуванні їх естетичного середовища.

Антропологія може ефективно кинути виклик популярним і к्वотидійним розумінням мистецтва та світового мистецтва, які продовжують уявляти матеріальну культуру через ієрархічні відносини. З антропологічної точки зору мистецтво дозволяє порівнювати культури.

Це трактує мистецтво як властивість артефактів, а не як категорію предметів, відтворюючи ідею "світового мистецтва" від "світу мистецтва". Різноманітні мистецькі традиції у всьому світі, якими є орієнталізм, примітивізм, класицизм, антропологія, історія мистецтв, колоніалізм, глобалізація та ринок, складають наше розуміння соціального контексту мистецтва [25]. Щоб зрозуміти мистецтво як загальнолюдську цінність, слід подивитися крізь призму розуміння ширшого світу. Західні мистецькі цінності мають всебічний вплив на незахідні культури та на ставлення до них західних. Дослідження шляхів розвитку теорій мистецтва, що виникають внаслідок історичних зв'язків, які об'єднали різноманітні художні традиції під впливом західних мистецьких цінностей, розглядаються західними мистецтвознавцями та антропологами.

Як висновок, слід підкреслити важливість взаємозв'язку між антропологією та сучасним мистецтвом, яка давно визнана. Історіографічний аналіз засвідчив наявність активного наукового дискурсу щодо місця і ролі мистецтва в антропології та її впливу на теорію мистецтвознавства і практику мистецтва. Антропологія мистецтва постає як теоретична основа мистецьких практик, розглядає митця як соціальнозначущий феномен, що продукує внутрішню рефлексію на суспільні процеси. Дискурс щодо сутності антропології мистецтва ведеться, як правило, серед науковців з Північної Америки, Європи та Австралії. Дослідження та антропологічний досвід інших регіонів значною мірою відсутній у дебатах.

Література

1. Антропология искусства. Язык искусства и мера человеческого в меняющемся мире (2017) М.: ИНДРИК, отв. ред. *О.А. Кривуун*. 340 с.
2. Roger Sansi, (2015). *Art, Anthropology and the Gift*. London. Bloomsbury Press
3. Karpov V., Syrotynska N. (2018). *Neuroart in the context of creativity // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал. К.: Міленіум, № 1. С. 21 – 36.*
4. Roger Sansi, (2019). *The Anthropologist as Curator*. London. Bloomsbury Press
5. Anna Line, (2018). *Practicing Art and Anthropology. A Transdisciplinary Journey*.
6. Хейзинга Й. (1992). *Homo ludens. В тени завтрашнього дня*. М.: Прогресс-Академия.
7. Сойкина Н. Ю. (2009). *Живопись эпохи палеолита в системе культурных ценностей Евразии: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук: спец. 07.00.06 "Археология", 30 с. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://kzdocs.docdat.com/docs/index-8175.html>*
8. *Contemporary Art and Anthropology* (2005). Editors: *Arnd Schneider, Christopher Wright*. Berg Publishers.

9. *Alternative Art and Anthropology. Global Encounters* (2017). Editor: *Arnd Schneider*. Bloomsbury Academic

10. *Art, Anthropology, and Contested Heritage. Ethnographies of TRACES*. (2019). Edited by *Arnd Schneider*. London. Bloomsbury Academic.

11. *Between Art and Anthropology. Contemporary Ethnographic Practice* (2010). Editor(s): *Arnd Schneider, Christopher Wright*. Berg Publishers

12. *An Anthropology of Contemporary Art. Practices, Markets, and Collectors* (2018). London. Bloomsbury Academic.

13. Пушонкова О. (2009). Актуальні проблеми досліджень візуальної антропології // Сучасне мистецтво: Наук. зб. К.: ІПСМ АМУ; КЖД "Софія".

14. *Art and the Politics of Visibility. Contesting the Global, Local and the In-Between* (2017). Editor: *Zeena Feldman*.

15. *Museums. A Visual Anthropology* (2013) By: *Mary Bouquet*. Bloomsbury Academic.

16. *Between Matter and Method. Encounters In Anthropology and Art* (2017). Editors: *Gretchen Bakke, Marina Peterson*. Bloomsbury Academic.

17. *Anthropology of the Arts. A Reader* (2016). Editors: *Gretchen Bakke, Marina Peterson*. Bloomsbury Academic.

18. *Arts and Aesthetics in a Globalizing World* (2015). Editor(s): *Raminder Kaur, Parul Dave-Mukherji*. Bloomsbury Academic.

19. *The Art of Anthropology. Essays and Diagrams* (1999). Edited by *Alfred Gell*. Berg Publishers

20. *Contesting Art. Art, Politics and Identity in the Modern World* (1997). Editor: *Jeremy MacClancy*. Berg Publishers.

21. *Trench Art. Materialities and Memories of War*. (2003). By *Nicholas Saunders*. Berg Publishers.

22. *Contemporary Art and the Home* (2002). Editor: *Colin Painter*. Berg Publishers.

23. *Asia through Art and Anthropology. Cultural Translation Across Borders* (2013). Editors: *Fuyubi Nakamura, Morgan Perkins, Olivier Krischer*. Bloomsbury Academic.

24. *Community Art. An Anthropological Perspective* (2013). By: *Kate Crehan*. Berg Publishers.

25. *World Art An Introduction to the Art in Artefacts* (2013). By *Ben Burt*. Bloomsbury Academic.

References

1. *Antropologiya iskusstva. Yazyk iskusstva i mera chelovecheskogo v menyayushchemsya mire* (2017). M.: INDRIK. Otv. red. O.A. Krivtsun. 340 s. [in Russian]

2. *Roger Sansi* (2015). *Art, Anthropology, and the Gift*. London. Bloomsbury Press [in English]

3. *Karpov V., Syrotynska N.* (2018). Neuroart in the context of creativity. *Visnyk Nacional'noji akademiji kerivnykh kadriv kuljturny i mystectva: nauk. zhurnal. K.: Milenium. # 1. S. 21 – 36.* [in Ukraine]

4. *Roger Sansi* (2019). *The Anthropologist as Curator*. London. Bloomsbury Press [in English]

5. *Anna Line*, (2018). *Practicing Art and Anthropology. A Transdisciplinary Journey* [in English]

6. *Khëjzyngha J.* (1992). *Homo ludens. V teny zavtrashnegho dnja*. M.: Prohress-Akadyemya.

7. *Sojkyna N. Ju.* (2009). *Zhyvopysj epokhy paleolyta v systeme kuljturnykh cennostej Evrazyu: avtoref. dys. na soyskanye uchen. step. kand. yst. nauk: spec. 07.00.06 "Arkheologya"* <http://kzdocs.docdat.com/docs/index-8175.html>

8. *Contemporary Art and Anthropology* (2005). Editors: *Arnd Schneider, Christopher Wright*. Berg Publishers. [in English]

9. *Alternative Art and Anthropology. Global Encounters* (2017). Editor: *Arnd Schneider*. Bloomsbury Academic. [in English]

10. *Art, Anthropology, and Contested Heritage. Ethnographies of TRACES*. (2019). Edited by *Arnd Schneider*. London. Bloomsbury Academic. [in English]

11. *Between Art and Anthropology. Contemporary Ethnographic Practice* (2010). Editor: *Arnd Schneider, Christopher Wright*. Berg Publishers. [in English]

12. *An Anthropology of Contemporary Art. Practices, Markets, and Collectors* (2018). London. Bloomsbury Academic. [in English]

13. *Pushonkova O.* (2009). Aktualjni problemy doslidzhenj vizualnoji antropologhiji. *Suchasne mystectvo: Nauk. zb. K.: IPSM АМУ; KZhD "Sofija"*. [in Ukraine]

14. *Art and the Politics of Visibility. Contesting the Global, Local, and the In-Between* (2017). Editor: *Zeena Feldman*. [in English]

15. *Museums. A Visual Anthropology* (2013). By: *Mary Bouquet*. Bloomsbury Academic. [in English]

16. *Between Matter and Method. Encounters In Anthropology and Art* (2017). Editors: *Gretchen Bakke, Marina Peterson*. Bloomsbury Academic [in English]

17. *Anthropology of the Arts. A Reader* (2016). Editors: *Gretchen Bakke, Marina Peterson*. Bloomsbury Academic. [in English]

18. *Arts and Aesthetics in a Globalizing World* (2015). Editor(s): *Raminder Kaur, Parul Dave-Mukherji*. Bloomsbury Academic. [in English]

19. *The Art of Anthropology. Essays and Diagrams* (1999). Edited by *Alfred Gell*. Berg Publishers. [in English]

20. *Contesting Art. Art, Politics, and Identity in the Modern World* (1997). Editor: *Jeremy MacClancy*. Berg Publishers. [in English]

21. *Trench Art. Materialities and Memories of War*. (2003). By *Nicholas Saunders*. Berg Publishers. [in English]

22. *Contemporary Art and the Home* (2002). Editor: *Colin Painter*. Berg Publishers. [in English]

23. *Asia through Art and Anthropology. Cultural Translation Across Borders* (2013). Editors: *Fuyubi Nakamura, Morgan Perkins, Olivier Krischer*. Bloomsbury Academic. [in English]

24. *Community Art. An Anthropological Perspective* (2013). By: *Kate Crehan*. Berg Publishers. [in English]

25. *World Art An Introduction to the Art in Artefacts* (2013). By *Ben Burt*. Bloomsbury Academic. [in English]

Стаття надійшла до редакції 23.03.2020

Прийнято до друку 25.04.2020